

Waalde daraniinde fulfulde nder Burkina Faso

Miilooji

- Partie I -

Voir la suite en [Partie 2](#)

Dewte suudu baaba

[SEDELAN](#)

Service d'Édition en Langues Nationales

Koudougou, Burkina Faso

2006

BurkinaDoc de Mil'École : [Textes en Fulfulde](#)

Loowdi dewtere nde

Puɗɗirdum	2
Baabiraabe bonɓe won ɓiɓɓe bonɓe	3
Njaroowo bagi ɓuurti ɓolo	5
Fewre yo huyfinan	7
Yi'e aarabuure e yi'e Fulfulde	9
Wuyɓe e saaraa en mɓallooɓe wuyɓe	12
Jakka	14
Wanaa pullo fu won jom pulaaku	16
Mawɗo mo anndaa ko dawrata	18
Politikki e kaananke wuro	21
Dawru ko ɓuri welde ma fadde maa dawridinde godɗo	23
Fadde maa wi'taade pullo maa kaadɗo, wi'ta burkinaajo tay	25
Taa mballee palotooɓe laawi	28
Taa wadɗan gujjo saabe	32
Buytee feloore, beydon manoore	34
So sukaaɓe mbonii, yo baabiraabe njaasi	36
Mono fu wottoo mo ɓuri yidude, taa dooldee	37
Ko Amiiru Jibo e Bantaare kaaldi	40

Puddirdum

Dewtere heyre hebaama, beyditen dewte meeden. Nde inndi-tiraama Miilooji. Nder ko “Miilooji” winndaa dum, min kaajaa kanaa njannugudo nde fu, faama koo ko heewi na woodi, kanaa kokkondiren hakkillooji e muudum, heba annden no nanngitirden : nanngitiren no woodiri nafen ko’e meeden, nanngitiren no woodiri nafen hoddiibe meeden de nafen suudu baaba. Nafaa suudu baaba yo nafaa mono fu.

Miilooji di walaa no njaarataa saboo wi’aakanaa ngoonga am wanaa ngoonga, ngoonga maada wanaa ngoonga. Ngoonga yo ngoonga, habbodaaki e fay gooto, habbodaaki e fay gootum. Ndelle miilooji am di, taa mbi’ee yo di ngoonga, taa mbi’ee yo di fewre. Miilo yo miilo : njanngee di, de kokkondiron hakkillooji dow ko miilidon e majji. Ko ndartindon fu, duum buri woodude, Alla anndi ko buri woodude.

Miilooji di na kabodii e ko heewi. Gere majji mi wi’ii “Baabiraabe bonbe won bibbe bonbe”. Na nannga hakkillo naa nangataa ? Gere faa hannden mi wi’ii “Fadde maada wi’taade pullo maa kaado, wi’ta burkinaajo tay”. Miilooji di na keewi. Miilo fu janngu dum kile didi maa tati, fadde maada manude maa buykude.

“Miilooji” winndiraakanaa no yoni winndireede heba njannugudo fu faama. Fulfulde nde kaalataa fu, so na a nana jelgoore, liptaakuure, boobolankoore, moosiire, nommaare .. ni Fulfulde winndiraande nde tiidataa ma faamude so a heesinoke. Do a faamaay fu, janngu de njanngitodaa ko a faaman.

Mawdo Waalde Daraniinde Fulfulde nder Burkina

Iisaa Jallo

Baabiraabe bonbe won biɓbe bonbe

Fulbe mbi'i lobbe rimata lobbol. Wanaa dum fewre. So en taykoke e na'i meeden, ni en tawan noon dum worndi. Gada maj-jum, na en mbaawi wi'ude lobbo rimata lobbo. Nder moosi hannden, lobbube keewaa. Ko saabii ?

So wi'aama lobbo rimata lobbo, de nde weeti Alla fu yimbe yo ndiman, de hawti fu lobbube keewaa, ndelle baabiraabe lobbube keewaa. Baabiraabe bonbe furi heewude. De ko saabii de na en mbi'a baabiraabe lobbube keewaa ?

So baabiraabe lobbube na keewunoo, ni wi'ataake sukaaabe lobbube keewaa. En fu ko annduden : sukaaabe lobbube keewaa. Noy le ngadeten de sukaaabe lobbube keewa ? Walaa so wanaa nde baabiraabe lobbube keewi. Noy le be keewirta ?

Heewugol baabiraabe lobbube na tiidi. Ndaaraa, so luumo finii, baabiraabe be fu luumo ngoni. Tawee na be loowi buufi mabbe. No famdiri fu, be tawrete ko be loowi.

So be ndafaama, be naata lotellaaji be nyaama maarooji lobbi e makaroniiji lobbi. Be yakka teewuuji beldi. So be nyaamidii, be cooda cobbal be ngada diibee. Ndelle baabiyo njahudo luumo o, kam kaa nyallirtaa. Tilaay nyaaman. E sukaaabe nyallube wuro bee le ?

En fu na en anndi ko pullo moosi duroowo defata, e no defirta. Ko furi heewude, so wanaa nyiiri won benndaay ni yo lu'o. Wakkati gom, ko welaa, wakkati gom ko duudaa. No worndi fu, ha-saaki neema nyalla.

Ndelle nyalluƙe wuro yo nyalliran. Keddiibe na musina tan won nyallirtaa. Nde sukaabe nyalliri e nyalliraay fu, hasaaki kefa teewu e maaro nyalooma, de kefa cobbal ngafa cemmam, dagu no baabiraabe nyalloobe luumo be ni.

Duum saabii de sukaabe na eela nyalloyde luumo. Kamboy du kefa nyaama biɓbe luumo, de ndafa rafo nyalloowo wuro ngo.

Do sukaabe nyalloyta luumo do, ngalaa mbuudu : be ngollataa gollal mbuudu, baabiraabe maɓbe kokkataa be mbuudu, inniraabe maɓbe kokkataa be. Ndelle tilaay be dafɓa maa be mbujja so be muuyii hebude mbuudu. Nguyka furi heewude.

Kebirɗo buudim nguyka, na bonnu buudi. Tampaay de hebi sakko. Bonnoowo buudi na heewi bononda. Bononda oon heewi de na wi'ee sukaabe mbonnoke.

Hannden nder moosi do, sukaabe mbonniibe furi be mbonnaaki heewude. De walaa fu ko saabii dum so wanaa baabiraabe be.

Baabiraabe mboodaa. No mboniri de cemtataa nyallude nder luube nyaama ko weli, taweede biɓbe muɓboy to ngoni wuro to, yo nyallir. Alla hokku en baabiraabe lobbube hefa biɓbe lobbube keewa.

Paamee koo biɗɗo ndimaado fu, yo lobbo rimetee. Tagu bammum bonngu ngu, bonnata dum. Ndelle bononda suka yo hewtorto dum, rimdataake. Innam e baabam e jaadiraabem ndaabata dum.

Alla wodɗinan en bononda e bonondaabe, noon wadata de mbooden.

Njaroowo bagi buurti bolo

Mo anndaa na monii. Yenna godfo tawee ko yenninii na buri mo dum yennata. So fulbe mawbe ummoke ni njenna njaroobe bagi, boy kuyfina njaroobe bagi.

So ngoonga ni njaroowo bagi na yenninii, na huyfinii. Ngadufo ko diina habi fu na yennini, na huyfinii. Diina habii yarngo bagi.

Baka duum walaa, yarngo bagi na bonnina ko heewi : jaw-di bonan, nedfo suuritoto, yaagem hantoto. Ndelle nedfo fu na jaasi, njaroowo bagi jaasi. En mbinnda :

njaroowo bagi = jayfo

Ko winndaa dum, so nder hiisa, ni waraanaa wi'ude koo njaroowo bagi e jayfo poti.

Jom gure en hewbe na ngondi e ko huyfinta. Be cottan mbaala maa nagge be cooda konkonnguwal gawri gootal de be ada keddiide be njaada luumo.

Balde tattati, luube njaaretee. Otellaaji yo naatete na nyaa-mee. Seeda seeda faa ceeroy kantoo. Wobbe faa hannde, kejjan beernana deekiraabe muɓboy, maa bibbe muɓboy, ada sawru piya boy maa njenna boy hakkunde yimbe. Wobbe du faa hannde njoppa halal muɓboy de njabowa nyamaande de calowoo yobude.

So won fo nedfo ndaardi, tawan ko be fu, ko be ngadata dum, na huyfina be dagu no yara bagi bawlitoo huyfinirta ni. En noddira daguujo maɓbe fo woni fu, jom wuro bolo.

jom wuro mo yobataa nyamaande = yo bolo

En ndabbindina innde nde. En noddira jom wuro bolo fu, bolo, kaadfiniren noon. Ndelle bolo fu yo jaydo. En mbinnda :

bolo = jaydo

Ko winndaa dum waraynaa wi'ude koo mo innditirten bolo o, kam e jaydo poti. Ndelle so nder hiisa naatuden, na en mbaawi wi'ude koo :

njaroowo bagi = jaydo = bolo

Ndelle anon peloobe njarooobe bagi, paamee koo ko ngadoton e ko be ngadata burdaa. Taa mballitoree nyaama kam tan luumo ko weli yoppa koreejim, maa hejja fiya deekum, maa biyum taadu koo kam tan anndi ko woodi e ko yoni, taweede so biyum e deekum ittii baka ni wurom yo helan.

Suudu baaba, wanaa jaybe won en anndaano, yo jom gure en bolbe, nyalloobe luumo na nyaama na njoppa koreeji won en anndaano.

Faa hannde, wanaa jaybe won en anndaano, heddiibe na piya rewbe taadu kamboy buri semnde miilinoden kantokeno. Nder doon, won be mbi'eten jaybe, de yo jaybe burube njarooobe bagi maa jom gure en be innditirden bolbe be, dagu no ujune buriri hemnde ni.

Suudu baaba, ummee heba ndaroden, kabden yarngo bagi, de kabden bolbe. Noon wadata de bantoden.

Fewre yo huyfinan

Nder kujje fu burude bonude, huyfere bii-aadama limetee. Ndelle huunde fu na boni, huyfude boni. Duum wadi de huyfineede woodaa ! Mawdo penoowo na yaawi huyfude.

Moodibaabe mbi'i fewre woodaa. Kaanankooɓe du mbi'i, fewre woodaa. Ndelle so suka fenii, gasaay sakko nde waylii mawdo feni.

Fewre fay wootere woodaa. Duum de wi'aa fewre walaa togoyre walaa mawnde. Fewre fu yo fewere. Neddo sela fewre tan.

Hannde hannde, mawɓe penoobe keewii. Nde njahudaa poliisaare maa jandarmeri fu, na a tawu mawdo mo fewre kasi. So nder luumo kettinidaa fillaaji du, a nanan ko mawɓe peni. Fewre nannditii e huunde fijirteende. Fay gooto hulataa fenude.

Fewre le yo bone. Yo huunde huyfinoore. Yo seydaani. Ko saabii ndelle de mawɓe penoobe na keewi ? En kantira dum ko yo seydaani jogii semnde.

Wobbe mbi'i pene yo didi : nafaore neddo e heloore neddo. E miilo am, fewre laatiinde fu woodaa fay so laatii fewre waawunde dannude neddo bone, sakko do laatii fewre nde walaa *nenna*. Ndelle fewre na woodi nde walaa *nenna* ?

Ngoonga ! Fewre nde walaa *nenna* na woodi. Ndeen won fewre nde neddo leebaa fenude, hono : muuyaa nyamaande,

mbi'aa kokkedaa buudi saboo so Alla jabii ni a sottaan mbe'eewa maa mbaala balde de, njobaa. Kokkedaa nyamaande ndeen. Adaande mbiltiraa bone maada.

Nyalaande yobude fina. Mbaala muuyataake sotteede, mbe'eewa muuyataake soteede. Duum won jooni kaa, kokkudo nyamaande o, hewtataa nyamaande muudum. Dum fenanaama. Do dum yi'aa fu, yo dum doggete ba *sukunyaajo*.

Huunde fu na huyfina, fewre buri huyfinde. Itta jawdim barke, jabowa nyamaande nawtoroo de saloo sottude jawdim yoba. Njoganaado du na joodorii yobaaka hannde ni yobete jaango.

Jaka njoganiido dum muuyataa yobude. Joodoraakinaa koo baali yo pooyu, dee be'i yo pooyu. Tawee na anndi koo ko fooyi sottataake de njabiri nyamaande taadu na jogii mbe'eewa maa mbaala cotteteenga.

Alsilaami en Alla, ndee fewre na buri nguyka bonde : njabaa buudi neddo, kunodaa koo a yoban, nyalaande njobdi fina de calodaa yobude. Nde nji'udaa mo njoganidaa fu yo a doggan na a suudoo.

Alsilaami leebaa huyfinde hoorem saboo huyfere yo rewan. So baaba huyfii, hasaaki biddo tedda. Tinnee taa kuyfee sakko huyfere rewan bibbe moodon.

Yi'e aarabuure e yi'e Fulfulde

Njanggudo *moodibbaare* so muuyii janngude *bantaare* ni na waawi so hebii faamii no yi'e *aarabuure* e yi'e fulfulde kawrirta. Fadde hollude no de kawrirta, en ndaara noy yi'e aarabuure mbinndirtee.

Aarabuure yo yi'e 28 wondi. Na de ngolliree, na de njanngoo. Ngolliroobe yi'e aarabuure be, taye nay tayata de. Tayre fu tawree yi'e jeddi. Taye nay de, na njaada e kujje nay : henndu na yaada Ba, leydi na yaada e Dal, baaniye na yaada e Alef, ndiyam na yaada e Jim.

Yi'e baaniye de, won ngollirteede heba hoyana nyawbe nja'ngaabe. Na de beyda faa hannde ja'wol, na de njamfina semmde njahoowo konu. Yi'e ndiyam de, won ngollirteede heba jonte njippoo, de jaangol yeenya.

Faa hannden, so won do neddo nanngiri ni yi'e aarabuure de na teddi. Yi're fu arandeere nde, duum won Alef, yo diidol dariingol, limoorem na hawra dow go'o.

Alef, wofbe na mbi'a Alif, na hawrowa e gootummbaaku Alla. Anndanbe aarabuure mawbe kaalii koo yi're wo'tere won ko ekkittii. Ndeen won Alef.

Alef na woni nder yi're aarabuure nde mbinnudaa fu. So a winndii *Hha'*, a tawan yo Alef turiido. So a winndii *Mim*, a tawan yo *Alef* taardeejo. Alef yo yi're arandeere. Didaberde nder abjadda aarabuure, yo *Ba*.

Ba won yi're fudfoore Bismillah, na hawra e pudfe Alku-ru'aana. Ndelle Ba du na teddi sanne.

Ko heewi winndaama dow Alef e dow Ba. Fay nyallum na mi jangga, kiirum na mi njangga, de mbaalum na mi njangga, mi njanngidataa ko winndaa hakkunde Alef e Ba, no ko winndaa heewiri. Ko njanngudaa du fu, wa'aanaa ba a janggaayno dagum.

Sufiyankoobe mbi'i, nde wo'tere Alef tagaa, nder muyde muudum. Ba tagiraaka noon. Kam yo tilsina tagee de tagaa. Duum hollataanaa koo muyde kadataa tilahaagu.

Ndelle yi're aarabuure fu na woodi ko habbodii. Duum saabii de moodibaabe men heewbe, na ngollira yi'e de ba huunde suudfiinde. Faa hannde na dum saaboo kulol hakkunnde njann- gube yi'e deen e be njanggaay.

خ KH (jota espagnole)	ح H (laryngale)	ج J	ث T (interdental)	ت T	ب B
ص S (emphatique)	ش CH (cheval)	س S	ز Z	ر R roulé	ذ d (th anglais this)
ق K (vélaire occlusive)	ف F	غ R (non roulé)	ع A: pharyngale spirante	ظ D anglais th emphatique	ط T emphatique
ي Y (= yes)	و w (=oua)	ه H (house . Herr)	ن N	م M	ل L

Koree ndaaron, on tawan duroobe be nyanngaay moodibbaare na kula meemude dereeji mbinndiraadi yi'e aarabuure. Doodo rewbe do fu, kulol ngol buri.

Wakkati gom, bolum yimbe kulata. Yi'e aarabuure kabodiide e ko Alla wi'i won teddude. So yi'e deen kabodaaki e moodibbaare, kanje e yi'e fulfulde fu yo potu teddude. Paamee ndelle koo yi'e aarabuure de, na mbaawi gollireede dagu no yi'e tuubaakuure ni.

Moodibbo do woni fu, terma faamitondirde e jannginoowo fulfulde maa njanngudo lekkoy de yama yi'e aarabuure e yi'e tuubaakuure dele won kawrooje. So hebii faamii duum, na waawi rewude doon wawta binndi fulfulde, de ekkita be mbaawaa.

So mono fu naddfinoke e binndi fulfulde, ni wawtan. So heewbe men mbawtii binndi fulfulde, pulaaku yebtoke saboo kolloobe no fulfulde janngirtee duudan. Alla yebtu pulaaku.

Wuybe e saaraa en mballoobe wuybe

Fulbe moosi ngayloke puloy. Puloy cementiniikoy jeydeede. Ko saabii de mbiiden be ngayloke puloy ? Na be cementinii jeedeede ?

Cementiniido jeedeede yo ngadoowo ko semtinii. Walaa fu ko fulbe moosi mballitortoo hannde so wanaa ko semtinii. Mo nyal-lowaa luumo yoppi biyum wuro, yoppidi dum e lu'o bonko e nyiiri mbonndi, fu yo ladde hejji riiwiri biyum nyallidowa daalooli e buuduuli : so wanaa ji'al njuwungal, ni yo ji'al faarsungal.

Heba semteende beydoo, mono fu yi'al biyum na boornii kaddule maa na fadii pade de anndaaka do yuuri, de na murii. Baaba hokkaay, baaba gooto hokkaay. Haala inna le haalaaka. Baaba muroo. Yamataa do kaddule kebaa, yamataa do pade kebaa.

Suka yamaaka ni jayna noon. Jaango maa fabbi jaango, wartida radiyooru heeru e kaaye kese. Ni baa-wuro na murii. Beernde inniyo na weli koo dagu biyum walaa.

Wadii semteende ! Inna e baaba fu na anndi koo bidde yo wujjan. Fay gooto haalataa. Suka na muranaa. Warowa sela wujjude ladde. Nder wuro wujjata. So adanaay baaba gootom ni yo bappaa-nyom adani. Ni na muraa.

Nyalaade na njaha na ngarta. Wara suka subataako mo subanta. So wujjaay mbe'eewa minyum, ni yo mbaala mawnum. Wadii semteede !

Muraare baabiyo e inniyo mbonnii wuro saboo minnyii reentondirde e tayormaaji. Weetii fu, ngaynguuji yo beydoto. Dum fu walaa ko saabii dum so wanaa bibbe mbujjoobe e baabiraabe mu-

riibe. Duum won baabiraabe mballiroobe biibe muɓboy nguyka. Been baabiraabe fu buri duufude hannden hannden. Duum fu wafi de fulbe moosi heewe na cementinii jeedeede. Fulbe mbi'i dimo maayii na buri dimo semtii. Hee ! rimbe cementii.

Kaaloobe mbi'i pullo yo tati anndiraa :

Go'o : So o diinanke, o rewa diina, o naata algenna, de o rewa diina o heba ko o wuurda.

Didi : So o duroowo, o dura o heba ko o wuurda, de o durna, duroowo rewa doon heba ko wuurda.

Tati : So o bii-laamu, o hona o wurna hoore makko, o teeta o wurna hoore makko e gadaabe makko.

Hannden hannden, rewa diina miiloo algenna en keewaa. Dura wura en, buri famfude. Konu kaa hantoke. Teetere heddi. Duum won nguyka.

Walaa fu du do nguyka nafiri pullo moosi. Ko wujjowi fu yo wofbe wujjani. Bonnani mbujjaado, nafaay hoorem.

Walaa fu mo anndaa ko nafataa dum hannden hannden so wanaa pullo moosi. Jaasi noon, be mbujja faa be mbujja coppe. Fay njaalu pullo, miilaaka bii-cuuraakum na hewtina dum nguyka coppe. Bii-cuuroy en buri duufude moosi hannden hannden. Kambe ngafi fulbe moosi puloy cementiikoy jeydeede.

Do pullo moosi woni fu, na leebi miiloo, itta en e semteende nde, e bii-cuuraaku ngu, heba buren maamiraabe men saboo ndi-maado fu, wi'ataakenaa Alla wafu bura baabam.

Jakka

Njidufen e mbanyuden fu, yo Alla tagi en. Alla du yettataa mo yettaay. Duroobe na njetta Alla naa njettataa ? Ko rafi yettude minnyanta be njettataa ?

Nder ko Alla tagi en dum, jippinanii en diina. Diina na wondi e tilse joy. Tilsere tataberde nde won *jakka*.

Nder aarabiyaare, jakka waraanaa wi'ude beydaari, du'aa'u, laabal. So en ngartii faro diina, jakka won ittude jawdim wada no Alla wi'iri wa'ree.

En miccitoo koo ko njogiden fu, yo Alla halfini en. En njeyaa fay gootum. Alla du hollii no ko halfini en duum ittirantee jakka. Ndelle ittude jakka yo hollude koo rewii ko Alla yamiri en.

So neddo ittii jawdim jakka, ittirii no wi'iraa, na woodi kam du do heedani talkaabe, be ngalaa, atiimi en, werbe comube, yimbe njurminiibe.

Ndelle ittoowo jakka, yo mballoowo be mbawtaay. Burdo e biibe aadama en, yo burudo wallude be mbawtaay, wallude lebdube mballa.

Jakka walaa fu mo wadanaa so wanaa be ngalaa, be beerde muɓɓoy ku'citi Alla, be nyamaale njooli, ndaraniibe ko Alla wi'i wadee, werbe tampube.

Paamee koo ko neddo hokki dow innde Alla fu, mursaay. Cikke walaa, ndaraniido diina tampataa. Abu Kabsha al-Anmari hollii ko nilaado Alla wi'unoo. O wi'iino kujje tati, ko o wi'unoo du sottataa :

1. Hokkude jakka, buyataa jawdi.
2. So a torlaama dow fewre, de a fukkinii hakkillo maa a jabii torla oon, Alla beydan semmde maada.
3. Ndariido heba wobbe tampa, walaa e jikke, Alla tampinan dum.

Faa hannden, paamee koo Abd Alla ibn Umar hollii koo nilaado Alla wi'ii :

1. So fijirde heewii (nanngude rewbe), faa warii fay gooto reenta-taako e do nangata debbo, nyawuuji di anndaakano njippinte.
2. Salaare ittude jakka na minnya rafi yoonde. Faa wara, nde yoonde tobi fu, yo saabu taa jawdi waata tan.
3. Njeddudo ko Alla wi'i e ko nilaado Alla wi'i, tilay ganyom burowan dum faa jawdim wartana ganyom.

Abu Hurayra du, hollii ko nilaado Alla wi'unoo. Nilaado wi'ii : nde subaka Alla fini fu, mala'ikaabe dido njippotoo e bibbe aadama en. Mala'ika gooto wi'a : Alla hokkor kokkoowo. Mala'ika didabo o jaaboo wi'a : Alla talkindin calotoodo hokkude.

Taa njeggitee : Miccintinde jakka mo itti e dokkal ngal hokki, yo manti. Alla na hadi duum. Ndelle jawdi ndi Alla halfini en ndi, taa calee ittude ndi jakka.

E miilo am, salagol ittude jawdi jakka minnyi yaalaare nde bibbe fulbe moosi njaalotoo hannde nde : njaaloo njara bagi, njaaloo mbujja, njaaloo ngada ko suudu baaba semtirta.

Gido Alla itta jakka, koo fay gooto jeyaa ko Alla hokki dum, yo halfina tan. So Alla jabii mono e men fu ittii jakka, ittirii innde Alla e no Alla yamiri, mido hunii, nde weeti fu, ndeen beerde men burata welude. Alla welnu beerde men, welna beernde ittoowo jakka do woni fu.

Wanaa pullo fu won jom pulaaku

Fulbe rewbe na njaawi yennirde biɓbe muɓboy : “ Lallulu doon, ko wanaa a pullo ; *pullo* waɗataa ko ngadɗataa ɗum ”.

Jennooje de *suddiibe* njennata biɓbe muɓboy de, kollataanaa koo laataade pullo wanaa koo baaba maa yo pullo maa kaado. Kanaa aan e hoore maada tawredaa *pulaaku* saboo mo walaa pulaaku wanaa pullo. Tawraado pulaaku du fu yo pullo. Haajaa tawee ittaaka e fulbe.

Pulaaku na seedi e *pulaari*. Pulaaku yo tagu nga'raangu munyal, beernde, semteende, hakkillo... So go'tum e majjum ɗakkii ni pulaaku walaa.

Ko Waaldeere Bantaare Pulaaku wadi kawrital Tanyokku hitaande 2003 ɗum, tawaabe be kaalii haala hakkillo saboo fulbe hewbe kakkilanay hakkillo sanne. Ko saabii de wi'aa be kakkilanaay hakkillo sanne ?

Ko saabii na woodi. Nder kawrital ngal, yuurube moosi, gurma, lenyaari e gurunngaari fu kollii ɗidum :

Go'o : Wakkati gese tayaa nde, taasaal gawri na hebee buudi no'gay. Gere na bura noon seɗa. Gere du waɗataa doon. Tawaabe kawrital ngal fu, kollii koo pullo fay go'to soodɗataa gawri wakkati gawri hoyi nde. Wanaa koo moosi, wanaa gurma, wanaa lenyaari, wanaa gurunngaari.

Didi : Wakkati nyayngal nde, ndeen ga'i payi ; coggu du ndeen woodi. Pullo fay go'to sootataa ngaarim wakkati ndeen heba sooda gawri.

So neddo yuurnoke ndaarii ni tawan koo coodoowo gawri keedu buudi ujunaaji hemnde, so yaamnde ni buudi ujunaaji capande nay soodata ndi.

So neddo yuurnoke faa hannden du, tawan koo so ngaari sottaama keedu buudi ujunaaji sappo e joy, ni yaamnde wakkati hudo woodi nde, ngaari ndiin wadan ujunaaji no'gay e joy.

Ko saabii ndelle de fulbe cottataa ga'i muɓɓoy wakkati fayfayre cooda gawri wakkati gawri hoyi ? Ko saabii de fulbe na cotta ga'i muɓɓoy wakkati foyre de cooda gawri wakkati gawri tiidi ?

E miilo am, yo pulaaku won be keddoraaki, saboo be ngol-
lirtaa golle maɓɓe hakkillo. Do hakkillo rewaay fu, pulaaku
wala. Alla wadu kakkilanen hakkillo.

Mawɗo mo anndaa ko dawrata

En ndaara maral men heɓa nafa en de paamen koo wanaa ko nyalli hannden waalata jaango.

Anon marooɓe, na mi miila na on mballa leydi men Burkina ndi sanne. Na mi miila koo na on mballa ko'e mon du sanne. Ndelle won ɗo maral ngal heedani on. Won ɗo ngal heedani Burkina du.

Nder leyɗe keewɗe, ko maral walletee na ɓuri ko mballetedon ɗum. De ɗuum bonnataa fay gootum saboo Leydi meeden walaa bawɗe. Nder leyɗe keewɗe faa hannden, ko maral nafata maroowo, na ɓuri ko maral mon nafata on ɗum. Ndelle kakkilane maral mon.

Ndaaree yuwde rawani warde hikka, ndey maral ngal ɓuri nafude on ? Yuwde maamii on warde hannden, ndey ngal ɓuri nafude on ? Kanaa ndaaron no ngaaron, heɓa nde weeti fu, tawee ndeen maral mon ɓurani on barke. ɗuum le na woodi no wa're. Aranan fu, muyɗe.

Muyɗe won ɗume ? ɗuum won ummee ndaree. Ndaaree no marooɓe ɓuruɓe on ɓe nga'rata. De ɗo nanandon kawrital marooɓe fu, termon faamude ko wi'aa. Noon wadɗata de on njeeyortaako gaɗa. Noon wadɗata de nde weeti fu, tawee yeeso mbi'tuɗon. Marooɓe, ngollee, de njabon koo adunaaru wattitoke.

Durooɓe yo mboowu taweede nder ladde yuurummbereere,

so wanaa laddeeru ni yo fowru, njoodoroo duubi e kitaale faa pobbi e laddeji ngarowa ndila. Ndeen noon, kamboy du ndillata nokkuure ndeen, njoppaana ndemoobe. Wakkati gom, yo ndemoobe ndiiwata be.

Weetii fu, en nanan goddo na wi'a : "Do, yo nokkuure maamiraabe am". De yeggita koo wanaa ko wonnoo arande woni.

Hannden do ngondaa e Burkina fu, yo wuro maada ngondaa. Tinna tan, taa mbonnanaa fay gooto. Tinna du celaa wi'ude : "Min yaa, yo mi hodu. So mi eggay subaka ni yo kiikiide eggan-mi, mi hodowa nokkure maaniire".

Duroobe, celee hoda hotta. Sukaabe tan hoda hotta woodani. Ko saabii de doodo kodufon fu na on mbi'ee on werbe?

Ngoonga ! Kodudo yo beero. Kaddi fu yo hodu, yo weeru. So daway ni yo hiirndan. Ndelle kaddi fu so on kodoobe, on mbi'ete, on werbe.

Wanaa on werbe le ! Do neddo yottii, tawi ladde baleere, de howi wadi wuro, wanaa beero. Tawudo dum, doon, won beero. Muuyudo binngal koole wada ngesa, oon won beero.

Ndelle anon duroobe, tinnee. Do tawudon ladde baleere de nyibudon faa wari waylii wuro, tinnee taa njoodoree doon ko on kodube. Wanaa on kodube. Yo wuro mon ngoddon. Do tawadon e Burkina fu, so on ndimii de on ndanyii doon, doon won wuro mon. Saboo doon won wuro baaba bii'on. Doon won wuro bii'on.

Do njoodoridon duubi e kitaale, fadde godfo e warde wi'a yo nokkuure baabam, mbi'ee yo nokkuure moodon. Saboo yo nokkuure moodon. Yo wuro moodon. Yo wuro baaba bii'on. Tinnee taa godfo riiwa on doon. Heba taa ndiiwedon do njoodidon, miccitee:

1. Do njoodidon fu, taa njoodoree koo on heggoobe jaango maa fabbi jaango. Mawuuri maa mattuuri. Njoodee ba doon tabitoton.

2. Do ceedufon fu, so ndunngu warii, aawee de ndemon gese.

3. Nyannde ndemoowo muuyi remude dow goti moodon naatirdi ladde, tinnee taa koynanee dum. Kaalowe laamorde fu burnde badaade on ko joomum wadi de termon jogaade nokkuure mon. Taa karee fiyondireede saboo fay fiide daaba hannden na waawi minnyande on ko tiidi.

4. Do duroobe ngadi difo maa tato fu, na leebi ngada waalde nde laamorde anndani, ko furi wofude, tawee departema na anndi fiyaa muudum. Ngadee baale duroobe de ngadon baale ndemoobe. Tewtee ardo ndaaroowo no ngadoton de maral moodon yaha yeeso, de goti taa paddee, de wuro fu laatoo jam e jaleede.

Politikki e kaananke wuro

So politikki ummoke hakkunde kawtufe suudu baaba, toy kaananke wuro yoni heedude, heba politikki taaboo yoppa suudu baaba na hawriti ?

So kaananke wadataa politikki, leebaanaa hettinanoo ngardo fu haala haala politikkim, yoppa suudu baaba na wonnoo do woni.

Ndule suudu wi'etee suudu baaba ? Suudu noddirteendu suudu baaba won suudu ndu neddo naatata de tawa mo ndaari fu yo minyum maa mawnum, yo biyum maa taannum, yo innam maa bammum, yo mo hawti golle maa mo hawti kumpa...

Nder suudu nduun, tawaado fu yo a jewu dum. Nde laatii on endam ngootam e nde laataaki fu. So na a habda dum, kanaa kabaa keddaa. So a mana dum, manaa ba walaa dagu.

Nder suudu baaba, senndiiru walaa. Saboo fay gootum seedaay. Fu wartii ba endam. Mo a wafanaay fu yo a hebaay bawde. Wanaa a muuyaay, yo a waawaay.

So suudu baaba mawnii, tilay tawree ardo. Ardo oon na noddiree joro so suudu fotorndu. So suudu mawndu, ni ardo noddiree amiiru.

Joro e amiiru fu e laarabuure ittaa. Kambe been won kawjotoobe suudu baaba. Be njeyaa burnude fay gooto. Be njeyaa famdinde fay gooto. Mo be ngadanaay, be leebaa bonnande dum.

Termudo bantude suudu baaba fu, joro e amiiru na leebi mballa dum. Baka mabbe walaa koo o, yo moodibbo, koo o, yo seydaani, koo o, yo talka, koo o yo jom buufi. Mo bone hewtii fu, na be njey wallude dum.

Ndelle kaananke lobbo, amiiru lobbo, won mo anndaa senndii-ru, ndarantoodo ndaraniido suudu baaba fu. De so politikki warii, toy kaananke leebi heedude ?

So rewii faa Alla wadii ma, a kaananke, yuwde amiiru faa yaade joro, so politikki naatii leydi maada, a leebi anndude do keedataa, heba taa politikki o bonnina suudu baaba.

Nder ko politikki wadi Burkina hitaande 2002 dum, kaanankooobe moosinkooobe heewbe paamii ko nafata suudu baabii boy. Heewbe maabe yamitoke ko leebi wadeede.

Heedande o, naa heedande oo to, furi ? Heedande bibbe suudu baaba ndu, furi, naa heedande janano o, furi ? Nder bibbe baaba be, heedande mo rimi, furi, naa heedande mo taani ?

Kaanankooobe been, tawii jaabu ngu na tiidi. Ndelle be mbi'i gido Alla fu, itta mo miilotoo na waawi wallude bantaare suudu baaba.

Nder ko politikki o wari faa taabii dum, hamnde wadaay. Fay gooto du miilaaki, kaananke wadii ko boni. Hoolaare na heddi ley maabe be fu, hakkunde kaanankooobe e suudu baaba.

Ndelle suudu baaba so bonii, ni yo ardom bonni dum. So woodii du, yo ardom woodini dum.

Anon ardiibe, nde suudu baaba woodi ndee, furi woodande adunaaru fu. Mballee en, nde weeti fu, tawee ndeen suudu baaba furi woodude. Ndelle taa cenndee !

So ardiido suudu baaba senndii fu, wadii ko tawray artiibe. Suudu baaba wanaa ko senndetee. Alla wallu en e cenndooobe suudu baaba.